

КУЛЬТУРА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ Й ЕМІГРАЦІЯ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розглядаються проблеми культури, зокрема художньої культури України років незалежності. Висвітлюються питання формування української еміграції, становлення і розвиток її культури, взаємозв'язків з історичною Батьківщиною, владою та українською культурою.

Ключові слова: *художня культура, незалежна Україна, державна культурна політика, освіта, кадри, інтелігенція, еміграція, українська емігрантська культура, влада, релігія.*

Рассматриваются проблемы культуры, в частности художественной культуры Украины в годы независимости. Освещаются вопросы формирования украинской эмиграции, становление и развитие ее культуры, взаимосвязей с исторической Родиной, властью и украинской культурой.

Ключевые слова: *художественная культура, независимая Украина, государственная культурная политика, образование, кадры, интеллигенция, эмиграция, украинская эмиграционная культура, власть, религия.*

The issues of culture, particularly artistic culture of Ukraine in the years of independence, are examined. At the same time the problems of formation of Ukrainian emigration, development of its culture, interconnections with historical Motherland, authorities and Ukrainian culture are represented.

Key words: *artistic culture, independent Ukraine, state cultural policy, education, personnel, intelligentsia, emigration, Ukrainian emigration culture, authorities, religion.*

Останнім часом вийшла друком значна кількість наукової та науково-популярної літератури, присвяченої проблемам культури, зокрема української часів незалежної держави [1; 2; 3; 4; 5; 6; 10; 11; 12; 13; 14; 15]. Однак праць, у яких би висвітлювалися проблеми художньої культури незалежної України, питання формування української еміграції та її культури, аспекти взаємозв'язків еміграції, української емігрантської культури з культурою історичної Батьківщини на сьогодні недостатньо. І саме тому вона, на нашу думку, є актуальною.

Художня культура України за роки незалежності подолала важкі випробування. Разом зі звільненням від тиску цензури, заборон, які гальмували розвиток культури, виникли інші, пов'язані з ринковими умовами, труднощі. Ситуація ускладнювалася тим, що після падіння імперії, становлення ринкових умов, майже десять років тривала соціально-економічна криза,

яка потім доповнилася кризою 2008-2010 рр. Ці кризи значно та різко вплинули на падіння загального рівня життя людей та стан самої вітчизняної культури. До того ж і нині відсутня науково виважена концепція розвитку української культури. Саме подібна концепція та державна політика в результаті їх реалізації мали б сприяти не тільки створенню відповідного культурного суспільного середовища, а й певних умов для формування громадянського демократичного суспільства в Україні.

Окреслимо побіжно пріоритетні тенденції еволюції української художньої культури на сучасному етапі розвитку суспільства. При цьому зауважимо, що основою для духовного оновлення суспільства, його національної гідності, на нашу думку, є рівень розвитку художньої культури, важливий фактор сили народу в подоланні кризових явищ соціуму. І, безумовно, для розвитку культури та мистецтва необхідні мистецькі, культурологічні фахівці з відповідною освітою. Доступність такої освіти для талановитої молоді, особливо сільської, є запорукою успіху в духовному оновленні суспільства. На цьому шляху важливе творче поєднання національно-державних і світових стандартів у навчально-художніх закладах усіх рівнів акредитації, незалежно від форм власності. Необхідно, щоб українська держава створила ефективну та цілісну систему економічного стимулювання і гарантованого фінансування культури. І якими б не були жорсткі умови ринкової конкуренції, необхідно піклуватися про державний підхід до кадрового забезпечення діяльності художніх колективів, підрозділів культурно-мистецького, культурно-просвітницького напрямів (філармонії, театри, кіностудії, телебачення, радіо, бібліотеки, музеї, центри культури, творчі майстерні, творчі спілки та ін.), створення відповідних робочих місць і гідних умов для випускників «творчих» навчальних закладів не тільки в державному, але й у приватному секторі. Слід зауважити, що необхідно створювати умови і для кар'єрного зростання творчої молоді, яка здатна реалізувати концептуальну, перспективну програму духовного прориву. Нині, як ніколи, Україна потребує прориву, насамперед у сфері художньої культури в усіх, без винятку, жанрах культури і мистецтва — театральних, музичних, хореографічних, музейно-просвітницьких та ін. Забезпечення цих сфер кваліфікованими менеджерами, які знають інтерактивні сучасні методи подолання кризових явищ і закони ринкової економіки, є запорукою того, що саме культура та мистецтво допоможуть суспільству у вирішенні основних проблем сучасної України.

Отже, професійний менеджмент у галузі культури, зокрема в жанрах академічного напрямку, має доповнюватися створенням ефективної системи кадрового забезпечення. При цьому необхідно зважати на темпи та динаміку глобальних соціально-економічних і науково-технічних змін у світі, які викликають постійні інтеграційні процеси в культурній інфраструктурі. І знову-таки, успіх залежить від ступеня залучення до культурного будівництва молодих фахівців, які професійно і на сучасному рівні повинні вплинути на процес оновлення суспільства.

Нині, коли основи демократизації запроваджені в життя, роль культури і мистецтва значково та закономірно підвищилася, особливо помітні значимість політичної, правової, економічної культур, культури побуту і спілкування людей, формування ділових відносин, українських традицій та підтримки різноманітних інститутів культури, зокрема національних закладів та їх регіональних культурологічних структур. При цьому державне фінансування центральних і периферійних культурологічно-мистецьких закладів та установ, творчих спілок і художніх колективів національного та периферійного масштабу має за масштабами відповідати подібним. Зважаючи на відсутність потрібного фінансування, нині залишається надзвичайно актуальним створення потужних загальнодержавних фондів підтримки культури за різними жанровими напрямками та проведення публічних конкурсів на кращі творчі проекти. Можливо, подібні кроки нададуть змогу обмежити монополію окремих структур, що фактично не працюють, на розвиток культури.

На жаль, і нині не існує єдиної державної культурологічної програми, яка була б забезпечена реальними коштами або забезпечена пільговим оподаткуванням. Це дозволило б стабілізувати культурно-мистецьку, культурно-інформаційну галузі, які мають стратегічне значення для становлення і розвитку інформаційного суспільства. Адже саме культура, її рівень розвитку є основою подальшого інноваційного, економічного, політичного та ін. прогресу суспільства.

Подібні державні програми мають доповнюватися в умовах глобалізації розширенням та зміцненням міжнародних культурних зв'язків, завдяки чому Україна має набути нового статусу. Адже Україна, будучи центром Європи, може створити сучасні культурно-інформаційні центри, в яких відбуватимуться міжнародні театральні та кінофестивалі, музичні конкурси й різноманітні форуми, конференції та семінари. Нині існує громадський рух за створення міжнародних культурологічно-мистецьких центрів. З цією метою створена ініціативна група, до якої

входять Всеукраїнський благодійний фонд «Українська філармонічна спілка», Міжнародний центр «Універсаріум» і суспільна організація «Київський планетарій». Діяльність таких центрів має, на думку організаторів, спрямовуватися на популяризацію досягнень України в галузі науки і культури [9].

Важливу роль відіграє проблема відродження традицій меценатства у сфері культури, яка й понині не вирішена. Залишається невизначеною законодавча база цієї благородної місії. На шляху подальшого входження до європейського простору перед Україною постають проблеми розвитку громадянського суспільства, формування правових відносин. Перш за все, Україна має на рівні світових стандартів забезпечити захист прав на інтелектуальну власність. Слід усвідомити: Україна має колосальний мистецько-художній потенціал зокрема, і, що найголовніше, високий творчий потенціал культурної спадщини. При цьому необхідно, щоб діячі культури, митці, творчі художні колективи, виступаючи за межами України, постійно відчували на собі реальний і всебічний захист своєї держави. Усі вищезгадані заходи та проекти повинні посилювати формування сучасної української нації і створювати сприятливі умови для зміцнення національно-культурної самобутності. Уже нині, наприклад, поліетнічність є інтегруючим фактором розвитку громадянського суспільства.

Нині Україна має чимало прикладів позитивних зрушень у галузі художньо-мистецького спрямування. Так, аналізуючи творчий потенціал проекту «Музичні вечори в Андріївській церкві», можна стверджувати, що організатори проекту успішно вирішують проблему пошуку альтернативних форм залучення коштів для підготовки нового покоління музикантів, виховання творчих особистостей, митців. Подібну роботу проводить «Українська філармонічна спілка» і симфонічна капела «Ренсанс», які створюють умови для розвитку молодих талантів, виходу їх на широку аудиторію як в Україні, так і за її межами. Завдяки такій роботі, українську еліту поповнила плеяда молодих виконавців, серед яких: Оксана Ярова (сопрано), Валентина Матюшенко (сопрано), Олександра Зайцева (фортепіано), Дмитро Таванець (фортепіано), Кирило Шарапов (скрипка), Тарас Яропуд (скрипка), Наталія Пшенична (віолончель), Юлія Франц (фортепіано), Олег Безбородько (фортепіано), Сергій Дяченко (баритон), Олена Біхунова (мецо-сопрано), Лілія Лінчук (мецо-сопрано), Тетяна Хараузова (сопрано), Анастасія Тітович (фортепіано), Маркіян Свято (баритон), Сергій Вакуленко (віолончель), Микола Шуляк (тенор), Євгеній Шотт (фортепіано)

та багато інших. Створені й перші художні колективи на хвилі зазначених громадських зусиль: камерний оркестр симфонічної капели «Ренесанс», вокально-хоровий ансамбль «Благовіст», камерно-інструментальні ансамблі: «Пастораль», «Mobile», «Акцент», «Річеркар», інструментальні дуети, тріо, квінтети та ін. [9]. Отже, громадський рух за створення умов розвитку митців, художніх колективів досяг певних результатів. Однак цього недостатньо. Для створення творчої школи, імені необхідна фінансова підтримка меценатів і спонсорів, які могли б сприяти записам музичних кліпів, компакт-дисків, організації музичних турів з концертами не лише по Україні, а й за її межами. Слід створити сайти художніх колективів і виконавців, де б акумулювалася вся інформація, яка була б доступна світові.

Отже, менеджмент культурно-мистецького спрямування потребує різноманітних зусиль і, перш за все, державних, фінансових напрацювань законодавчої бази та реконструювання всієї системи культури. І, ймовірно, саме в такому разі можливі розбудова повномасштабного громадянського суспільства та створення умов для втілення в життя європейських зразків соціального буття кожному пересічному громадянину України.

Зауважимо, що дослідники, зазвичай, при аналізі процесів художньої культури недооцінюють роль української діаспори, її внесок у вітчизняну духовну скарбницю.

Саме тому в цій статті передбачається розглянути питання формування української діаспори, її громадських організацій, внесок у культурне та релігійне життя країн проживання та України, її відносини з владою України.

Так, за даними сучасної статистики, 37.000.000 (3/4) українців мешкають в Україні, а 17.000.000 (1/4) — за її межами. У країнах СНД («близьке зарубіжжя») проживає українців: у Росії — 4 400 000, у Білорусі — 295 000, у Молдові — 600 000, у Казахстані — 400 000, в Узбекистані — 155 000, у Киргизстані — 110 000, у Грузії — 53 000, у Таджикистані, у Туркменії — 35 000, у Вірменії — 3 500, у Литві — 45 000, у Латвії — 92 000, в Естонії — 44 000.

У «далекому зарубіжжі» (в Європі) живуть: у Польщі — 600 000, у Румунії — 300 000, у Словаччині — 150 000, у Чехії — 50 000, у Хорватії — 50 000, у Великобританії — 35 000, у Франції — 35 000, у Словенії — 25 000, у Німеччині — 22 000, в Австрії — 6 000, в Угорщині — 3 500, у Греції — 1 500, в Австралії — 35 000, у Новій Зеландії — 500. У країнах Азії й Африки — 35 000. У країнах Америки проживають: у США — 1 200 000, у Канаді — 1 100 000, в Аргентині — 250 000,

у Бразилії — 18 000, у Парагваї — 12 000, в Уругваї — 10 000, у Мексиці — 5 000, у Венесуелі — 3 500.

Розглянемо детальніше процеси формування української діаспори в «близькому зарубіжжі».

Як відомо, у кінці XVIII ст. московська влада розпочала примусове переселення запорізьких козаків на Кубань, Північний Кавказ, Південний Урал, Далекий Схід, до Сибіру, Казахстану. До того ж на той час населення України активно переселялося в прикордонні з Росією Воронежську і Белгородську області, беручи участь як у господарській, так і в культурній діяльності цих областей. Під час входження України до складу Російської імперії ані росіян, ані українців не турбувало, хто на чий території проживає.

Подібне безтурботне сприйняття таких процесів спостерігалося і за радянської влади. Населення обох країн серйозно не сприймало національно-територіальне розмежування. Владно-партійний апарат насаджував усвідомлення кожним себе громадянином СРСР і лише потім згадували, якщо згадували, про свою національну належність. Підставою для такого інтернаціоналізму було те, що, по-перше, все населення країни, незалежно від національної належності, стосовно держави було однаково безправним, по-друге, всі, хто не мав доступу до номенклатурної годівниці, незалежно від національності, були однаково злидненими.

Крім того, зауважимо, що велетенські індустріальні проекти, колективізація, освоєння цілини, сибірських родовищ нафти і газу протягом семи десятиліть змішували великі маси радянських етносів. Їх виривали з корінням із рідного ґрунту і «пересаджували» далеко-далеко від місць початкового історичного розселення. І це теж було наслідком державної політики, яка всіма силами насаджувала «пролетарський інтернаціоналізм», масштабні та нескінченні війни, численні евакуації, репресії й інші велетенські «задуми» єдиної партійної радянської політико-адміністративної системи, робили все для змішування радянських етносів у соціально однорідну масу — «радянський народ». Остання, до речі, мала два полюси: з одного боку — інтернаціональний клас правлячої номенклатури, з іншого — інтернаціональну масу безправних людей.

І перші ж серйозні випробування останніх десятиліть довели безперспективність подібних соціальних проектів. Так, крах СРСР й етнічні війни в Азербайджані, Вірменії, Нагірному Карабасі, Придністров'ї, Ферганській долині, Таджикистані, Північній Осетії, Чечні поховали такі ідеологеми, як «дружба народів» та «радянський народ».

Україну, на щастя, минули жахи етнічних війн. А більша частина української еміграції проживала переважно в політично стабільних регіонах близького зарубіжжя, тому мало кого з них зачепили воєнні катаклізми.

Деякі інші особливості формування української діаспори в «далекому зарубіжжі».

Вона формувалася впродовж усього ХХ ст. За цей час відбулося чотири «сплески» еміграції. Останні були пов'язані з:

- убогістю Західної України, яку перетворили на аграрно-сировинний придаток європейської капіталістичної цивілізації наприкінці ХІХ — початку ХХ століття;
- жахами Першої світової війни, революції 1917 року і громадянської війни 1918-1920 рр.;
- насильницькими переміщеннями народів (евакуації, депортації, вигнання в рабство) під час Другої світової війни;
- виїзди людей після розпаду СРСР у 90-ті рр. ХХ ст. [7; 8]

Слід нагадати: ще не так давно в нашій країні до емігрантів ставилися з осторогою і підозрілістю, адже радянська пропаганда називала їх «зрадниками Батьківщини».

Найчисленнішою і найпотужнішою була третя хвиля еміграції, викликана Другою світовою війною. Так, у 1945 р. у визволеній від гітлерівської окупації Європі перебувало 14 млн громадян СРСР. Серед них налічувалося 5 млн «остарбайтерів» — рабів, примусово вивезених на роботи в німецькому державному і приватному господарстві; військовослужбовців — в'язнів концтаборів; учасників руху Опору; колабораціоністів; заможних мешканців Західної України, які пережили радянський довоєнний терор і пішли на Захід разом із залишками німецької армії.

Як відомо, між союзниками по антигітлерівській коаліції була домовленість, що західні країни брали зобов'язання примусово повертати до СРСР його громадян, які опинилися в зоні їх окупації. І як результат — після війни було репатрійовано 11 млн осіб, зокрема українців — близько 300 000.

Однак союзники СРСР, дізнавшись про жахливу, антилюдську суть ставлення до полонених, про концтабори, перейшли до тактики допомоги тим, хто бажав залишитися на Заході. Близько 2 500 000 колишніх громадян СРСР набули статусу «переміщених осіб». Для них створили спеціальні умови: надавали різноманітну допомогу, зокрема фінансування їх елементарних потреб. До того ж, з емігрантами проводили просвітницьку роботу їх земляки з перших хвиль еміграції. Вони робили спроби

нейтралізації у свідомості земляків залишків радянської пропаганди. З цією метою створювалися спеціальні навчальні заклади, культурні й інформаційні центри, друкували літературу і періодику.

Цікаво відзначити, що для допомоги емігрантам створили Міжнародну організацію біженців при ООН у 1945 р. Саме за її допомогою в 1945-1951 рр. третя хвиля українських емігрантів була розселена в різних країнах, переважно там, де прижилися попередні хвилі біженців, а саме: 80 000 — у США, 35 000 — у Великобританії, 35 000 — у Канаді, 30 000 — в Австралії, а також у Аргентині, Бразилії, Чилі, Уругваї, Франції...

Поступово українські емігранти формували різноманітні об'єднання для задоволення соціальних і культурних потреб. Такі громадські організації дозволяли зберегти мову, традиції, віру, на перших порах — етнічну чистоту. Можливо, саме тому переселенці прагнули триматися один одного та дотримували земляцького принципу розселення. Подібним чином виникали найпоширеніші суспільні організації — територіальні земляцькі громади.

Названі громади були не одиничними. Створювалися й інші форми громадських об'єднань. Так, у 1940 р. для участі в боротьбі проти німецького фашизму виник Конгрес українців Канади. Потім для пропаганди ідей політичної демократії та буржуазних свобод у Торонто організовано Світовий конгрес вільних українців. Він об'єднував близько 140 організацій української діаспори з усього світу.

Особливо численними й авторитетними стають Товариство об'єднаних українців Канади, Ліга американських українців, Ліга звільнення України (прихильники бандерівців), рух скаутів «Пласт».

Значна частина представників української еміграції досягла економічних та культурологічних успіхів, ставши повноправними членами громадянського товариства на новій для себе Батьківщині. Їх нащадки стали відомими політичними, культурними діячами за кордоном. Так, у 1989 р. генерал-губернатором Канади став Роман Гнатишин.

Різнобарвне життя емігрантів ґрунтувалося на релігійній системі. Так, формуються релігійні общини українських греко-католиків. Подібні общини мали свої заклади в Західній Європі, США, Канаді, Бразилії, Новій Зеландії, Австралії. Поступово вони конфесіонально консолідуються. За ініціативою президента США Джона Кеннеді лідер СРСР Микита Хрущов випустив із ГУЛАГу митрополита і релігійного вождя греко-

католиків І. Сліпого, що також сприяло консолідації. І. Сліпий, маючи значний авторитет у католицькому світі, заснував у Римі Український Католицький університет ім. Св. Климента з філією у Вашингтоні та побудував собор Святої Софії. Завдяки його видатній просвітницькій діяльності, ідеали християнства стали швидше поширюватися серед українських емігрантів. І, нарешті, йому вдалося греко-католицькі общини об'єднати в єдину конфесію.

Подібні процеси відбувалися і в інших релігійних конфесіях, зокрема об'єднання української автокефальної православної церкви. Її в еміграції очолив митрополит Іларіон (Іван Огієнко) — філософ, культуролог, богослов, історик. На початку 50-х рр. ХХ ст. він, будучи митрополитом Канади, фундує нові приходи, видає наукові праці з історії української культури, церкви, робить переклад українською мовою «Біблії». У цьому напрямі продовжував працювати і митрополит Мстислав (у миру Скрипник), якого оголосили в 1990 р. патріархом української автокефальної православної церкви.

У цілому ж близько 150 000 українських емігрантів пристали до різних протестантських церков.

Організаційні процеси економічного, політичного, морально-етичного, патріотичного, релігійного та ін. спрямування набули втілення в культурно-художній науковій та інших галузях суспільного життя. Так, українські вчені, втративши Батьківщину, мали в еміграції можливість працювати без примусу. Їм удалося на новій Батьківщині створити значну кількість талановитих досліджень рідною мовою, мовами братських слов'янських народів, опублікувати праці з питань етнічної духовності. Саме завдяки таким працям народ незалежної України набув доступ до вищих досягнень сучасної науки.

Своєрідним центром духовності українських емігрантів став Український Вільний Університет, який переїхав у 1945 р. з Праги в Мюнхен. Університет налічував близько 600 студентів і 80 викладачів, серед яких відомі вчені: А. Жуковський, В. Кубієвич, І. Мірчук, О. Оглоблін, Н. Полонська-Василенко, Ю. Шевельов, Я. Рудницький.

Зробило свій внесок в емігрантську духовну скарбницю Наукове товариство ім. Т. Шевченка, яке було відроджене в США, Канаді, Австралії, Франції в 1947 р. Його члени досліджували проблеми культури, історії, філософії, математики, медицини тощо.

Додамо, що з 1950 р. виникають міжнародні структури Української Вільної Академії Наук. У цьому ж напрямі засновано в 1968 р. при Гарвардському університеті за ініціативою

видатного історика Є. Прицака Український науковий інститут, а в 1976 р. — Канадський інститут українських студій. До того ж, учені української діаспори зробили великий внесок у дослідження української історії і культури. Однак мешканцям радянської України до 90-х рр. їх праці були недоступними.

Різноманітна і плідна наукова й просвітницька робота емігрантської інтелігенції сприяла розвитку зарубіжної української науки. Одним із пріоритетних наукових напрямів — збереження української мови, — що було непростим завданням у чужому романо-германському мовному середовищі. Однак з'ясувалося, що зберегти українську мову від розчинення за кордоном виявилось набагато простіше, ніж у радянській Україні. Владні структури, працівники культури з повагою поставилися до прагнення своїх нових співвітчизників зберегти свою мову. Усе це сприяло створенню відповідних умов для розвитку науки і культури української еміграції. Общини переселенців у місцях компактного проживання українців відкривали просвітницькі центри, світські й релігійні навчальні заклади. Високим рівнем педагогічної культури славилися греко-католицькі общини. Так, уже в 70-ті рр. у них налічувалося більше 50 загальноосвітніх шкіл, 6 ВНЗ, 2 коледжі, де навчалось більше 16 000 осіб. Мовою викладання в них була, зазвичай, англійська, але українознавчі дисципліни — історія, культурологія, література викладалися українською мовою.

На цей час виникають серед української еміграції недільні та суботні школи, програми яких повністю складалися з українознавчих предметів. Вони, до речі, були масовішими і доступнішими за змістом. У 80-ті рр. в США їх було більше 60. У них навчалось близько 5 000 осіб різного віку. Подібні процеси відбувалися і в українській освіті в Канаді.

Загалом українська художня культура, наука, освіта розвивалися в еміграції повноцінно. У США, наприклад, працювало більше 150 україномовних письменників. Після Другої світової війни вони організували літературне об'єднання «Слово», яке більше двадцяти років очолював відомий літературознавець Г. Костюк. Американський українець Василь Барка написав епічні романи з української історії, що стали відомими, а також успішно переклав на українську мову Данте та Шекспіра. Став відомим серед емігрантів філософ і письменник Юрій Клен, перекладач з Канади Марія Скрипник. Роботи останньої друкувалися навіть у СРСР. Віра Селянська-Вовк з Бразилії переклала і видала друком збірку сучасної української поезії португальською мовою «Антологію української літератури».

Відомий композитор, хормейстер і диригент Олександр Кошиц заснував зарубіжну українську хорову школу. Успішно функціонувала капела бандуристів на чолі з Григорієм Кістатим, яка в 1949 р. переїхала з Німеччини в США.

Прославилися серед еміграції в 50-ті рр. театральні трупи Володимира Блаватського і Йосипа Гірняка. Стали відомими скульптури Олександра Архипенка, роботи якого були затребувані багатьма музеями і приватними колекціями. У 1964 р. скульптор Л. Моложанін створив у Вашингтоні пам'ятник Т. Шевченкові.

Роки хрущівської відлиги і брежнєвського застою відзначилися епізодичними контактами верхівки українського істеблішменту з українськими емігрантами. Нечисленні делегації діячів культури і мистецтва Радянської України під пильним наглядом спецорганів їздили в гості до Канади, Австралії, США, так би мовити, пропагувати «розквіт» української культури при соціалізмі. Радянський уряд, як нагороду, надавав можливість ознайомлення з європейською цивілізацією артистам танцювального ансамблю Павла Вірського, співакам Белі Руденко, Дмитрові Гнатюку, Анатолію Солов'яненку, письменникам Степану Олійнику, Іванові Драчу і Дмитрові Павличку й іншим.

Четверта хвиля емігрантів, як відомо, хлинула на Захід після краху СРСР. Люди рятувалися від економічного хаосу, політичної анархії, корупції і кримінальщини. Здавалося, що після падіння СРСР усе працездатне населення готове було «злинати» за кордон. І хоча там на них очікувала найбрудніша і некваліфікована робота, злиденна за західними вимірами заробітна плата, люди з колишнього СРСР (з їх невисокими потребами і життєвими стандартами) не лише вижили, але ще й матеріально допомагали своїм родичам, які залишилися в СНД.

Слід зауважити, що до останньої хвилі еміграції Захід поставився з небувалою обережністю. Європейські країни, Ізраїль та Америка стали обмежувати і ретельно фільтрувати переселенські потоки, «мутні» води яких часто приховували кримінальні елементи, або просто ледарів, які шукали можливість скористатися досягненнями західного світу.

Упродовж усіх років свого існування радянська влада ставилася до еміграції негативно, з презирством і осудом. Щоправда, з часом владні структури змушені були дещо змінити своє ставлення до неї. Так, як відомо, владні структури радянської України ставилися до емігрантів, як до зрадників Батьківщини. З роками незалежності України ставлення до колишніх земляків різко змінилося. При цьому політика ставлення до українських емігрантів була своєрідною. Одних кликали повернутися на

Батьківщину (з їх капіталами), інших запрошували до фінансування проектів вітчизняної культури та ін.

І, як відповідь, з перших місяців існування незалежної України чимало емігрантів, піддавшись ілюзіям, зробили щедрі подарунки своїй Батьківщині, які, на жаль, потрапили не за призначенням і не тим, хто їх потребував. І подібні факти були враховані в емігрантських колах. Однак подібне аж ніяк не сприяло налагодженню плідних відносин України зі своєю еміграцією. Однак споживацьке, бюрократично-радянське ставлення до української еміграції мало продовження і за часів падіння СРСР, і установаження незалежності України. Так, у 1990 р. в Києві відбувся 1-й Конгрес Міжнародної асоціації українців, присвячений проблемам відродження та розвитку науки і культури України. Під такими ж застарілими ідеологемами відбулися в січні 1992 р. Конгрес українців незалежних держав, а в 1994 р. в Києві — фестиваль «Українці всього світу, об'єднуйтеся!» Його організаторам так і не вдалося уникнути звичних штамів і стереотипів комуністичної пропаганди.

Подібні форуми проводились за ініціативою української бюрократії і були організовані в дусі радянських пропагандистських шоу. Це були помпезні й пусті змістовно фестивалі на кошти платників податків. Під їх «шумок» значні суми з бюджетів осіли в кишенях режисерів та організаторів.

Слід зауважити, що в 1996 р. Кабінет Міністрів України затвердив Державну програму з розширення зв'язків держави з діаспорою. Однак діаспора вже по заслугах оцінила «злодійкувату» державну адміністрацію, тому Програма не стала формою легалізації зарубіжного чиновного туризму на державні кошти.

До того ж, на той час у деяких західних країнах ставлення до еміграції дещо змінилося. Так, у Румунії і Польщі влада провадила відверту політику асиміляції етнічних українців, позбавляючи їх будь-якої культурної автономії. І тільки в Словенії українці мали можливість зберігати свою культурну ідентичність. Вони могли друкувати літературу українською мовою та мати етнічні культурно-освітні центри.

Таким чином, культура незалежної України, зокрема хudoжня, пройшла певний і складний шлях — від радянської культури, яка перебувала на повному державному фінансуванні під постійним і всеосяжним партійно-державним контролем та агресивною цензурою, до налагодження функціонування української культури в нових умовах державної незалежності, коли спочатку майже призупинилося державне фінансування, коли був відсутній усеохоплюючий контроль, коли настала пора ви-

живання закладів культури, коли вони масово закривалися і виникали нові, приватні. В останні роки українська культура, її заклади вчилися не тільки виживати, а й нормально існувати, працюючи в ринкових умовах. І в цей час для розвитку культури незалежної України важливу роль відігравали процеси формування державної культурної політики, особливо в галузі освіти, підготовки кадрів інтелігенції культурологічного спрямування, здатних працювати в певних умовах.

Водночас слід зауважити, що для формування української культури важливу й ексклюзивну роль відігравала українська еміграція, яка доклала значних не стільки фінансових, скільки творчих й організаційних зусиль для підтримки процесів формування української культури в цілому та культури історичної Батьківщини зокрема.

Список літератури

1. Дзюба І. Проблеми культури в незалежній Україні / І. Дзюба // Пам'ятки України: історія та культура. — 1997. — № 2. — С. 16–29. ; Дзюба І. Між культурою і політикою / І. Дзюба. — К. : Сфера, 1998. — 372 с.
2. Жулинський М. Національна культура за умов формування нової суспільної солідарності в Україні / Микола Жулинський // Сучасність. — 1997. — № 1. — С. 117–128. ; Нарис історії «Просвіти» / Р. Іваничук, Т. Комаринець, І. Мельник, А. Середяк. — Львів ; Краків ; Париж : Просвіта, 1993. — С. 8.
3. Іванишин В. Українська церква і процес національного відродження / В. Іванишин. — Дрогобич, 1990. — 42 с. ; Українське відродження і національна церква. Кн. 2. — Л., 1990. — 93 с. — (Бібліотека журналу «Пам'ятки України»).
4. Історія української культури : у 5 т. Т. 4 / голов. ред. Б. Є. Патон. — К. : Наук. думка, 2001.
5. Національна культура в сучасній Україні : [зб. наук. пр.] / АН України, Ін-т нац. відносин і політології / упоряд. Н. О. Старовойтова. — К., 1995. — 336 с. ; Остапенко Е. Культура періоду реформування / Е. Остапенко. — К. : Просвіта, 2007. — 390 с.
6. Остапенко Е. Культура періоду реформування / Е. Остапенко. — К. : Просвіта, 2007. — 390 с.
7. Політична ситуація на Західній Україні та завдання КПЗУ. — Л., 1929. — С. 51.
8. Сливка Ю. Ю. Західна Україна в реакційній політиці польської та української буржуазії (1920–1939) / Ю. Ю. Сливка. — К., 1985. — С. 39–42, 121–133.
9. Франц И. Украинская художественная культура в контексте углубления процессов создания гражданского общества [Электронный ресурс] / И. Франц. — Режим доступа: http://www.renesans.org/prensa.php?langID&prensa_id=7. — Загл. с экрана.

10. Шейко В. М. Гуманізація освіти і культури / В. М. Шейко // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Х., 2000. — Вип. 2. — С. 99–109. — Бібліогр.: 7 назв. ; Шейко В. М. Вища освіта в країнах Заходу : соціальні та етичні аспекти / В. М. Шейко ; Харк. держ. акад. культури. — Х. : ХДАК, 1999. — 152 с.
11. Шейко В. М. Інтеріснування культур і концепція поліетносфери: (до проблеми співвідношення понять) / В. М. Шейко // Схід–Захід : іст.-культурол. зб. / Сх. ін-т українознав. ім. Ковальських [та ін.]. — Х., 1999. — Вип. 2. — С. 160–172.
12. Шейко В. М. Історія української культури : монографія / В. М. Шейко. — Х. : ХДАК, 2001. — 400 с.
13. Шейко В. М. Континуум культур: проблеми взаємозалежності та співробітництва / В. М. Шейко // Культура України : зб. наук. пр. / Харк. держ. акад. культури. — Х., 2000. — Вип. 6 : Мистецтвознавство. — С. 4–12. — Бібліогр.: 10 назв.
14. Шейко В. М. Самовизначення людини в культурі / В. М. Шейко // Вісн. Держ. акад. кер. кадрів культури і мистец. — К., 2000. — № 4. — С. 5–13. — Бібліогр.: 16 назв.
15. Шейко В. М. Українська культура та інтелігенція в умовах кризового суспільства / В. М. Шейко // Вчені зап. Харк. гуманіт. ін-ту «Нар. укр. акад.». — Х., 2001. — Т. 6–2 : Громадянськість інтелігенції: шляхи формування у кризовому суспільстві. — С. 86–89.

Надійшла до редколегії 10.03.2010р.